

ДО ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ У ЗВО: УКРАЇНСЬКИЙ ВИМІР

ON THE QUESTION OF THE ORGANIZATION OF EDUCATION IN HIGH SCHOOLS: THE UKRAINIAN DIMENSION

Статтю присвячено питанню організації навчання в закладах вищої освіти України. Пандемія коронавірусу та війна в Україні стали причиною тривалого періоду реалізації навчального процесу із залученням технологій дистанційної комунікації. Така стратегія реалізації провадження освіти дозволила продовжувати процес підготовки фахівців. Водночас тривалість комунікації за допомогою різних платформ унаочнила низку проблем. Серед них можна згадати зниження інтересу студентів до навчання, зменшення результативності тощо. Проблематичним стало утримання уваги та концентрації здобувачів. Усе це обумовлює потребу перегляду форм реалізації навчального процесу. Вважається доцільним впроваджувати офлайн навчання, особливо під час викладання фахових дисциплін. Робота в аудиторії невеликих груп студентів дасть змогу ефективніше проводити такі форми спільної комунікації, як дискусії, дебати. Опанування практичних навичок, які виробляються під час ансамблевої гри або гри в оркестрі музикантів-виконавців, так само мають результат лише в аудиторному форматі. Однак необхідно зберігати можливість користуватися спеціалізованими платформами, що зберігатимуть завдання для самостійної роботи та практичних занять. Так само доцільно додавати короткі відео, які будуть містити основні тези лекцій. Зміни потрібні, як на формальному, так і на змістовному рівні, щоб здобувачі освіти могли обирати будь-які вибіркові дисципліни, у тому числі й ті, що обов'язкові для інших спеціальностей. Результати опитувань студентів виявляють значну зацікавленість здобувачів сфери природничих наук у опануванні гуманітарних дисциплін, серед яких «Історія мистецтва», «Історія музика», «Естетика». Їхнє опанування, у тому числі завдяки формуванню міжфакультетських дисциплін, сприятиме виробленню soft skills, розвитку творчого начала та інтегруванню здобувачів освіти.

Ключові слова: навчання, дистанційна форма, комунікація, аудиторна робота, soft skills, вибіркові дисципліни.

The article is devoted to the issue of the organization of education in higher education institutions of Ukraine. The coronavirus pandemic and the war in Ukraine caused a long period of implementation of the educational process with the involvement of remote communication technologies. Such a strategy for the implementation of education allowed us to continue the process of training specialists. At the same time, the duration of communication using different platforms illustrated a number of problems. Among them, we can mention a decrease in students' interest in learning, a decrease in productivity, etc. Keeping the attention and concentration of the acquirers became problematic. All this determines the need to review the forms of implementation of the educational process. It is considered appropriate to implement offline learning, especially when teaching professional disciplines. Working in the classroom of small groups of students will allow more effective forms of joint communication, such as discussions and debates. The acquisition of practical skills, which are developed during ensemble playing or playing in an orchestra of performing musicians, also have a result only in the classroom format. However, it is necessary to maintain the ability to use specialized platforms that will store tasks for self-study and practical classes. It is also advisable to add short videos that will contain the main theses of the lectures. Changes are needed both at the formal and substantive level, so that students can choose any optional subjects, including those that are mandatory for other majors. The results of student surveys reveal a significant interest of natural sciences students in mastering humanitarian disciplines, including «History of Art», «History of Music», «Aesthetics». Their mastery, including formation of interfaculty disciplines, will contribute to the development of soft skills, the development of creativity and the integration of education seekers.

Key words: education, remote form, communication, classroom work, soft skills, optional disciplines.

УДК 787.61: 376.3
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/59.36>

Сологуб В.Д.,
канд. пед. наук,
доцент за наказом кафедри музичного та хореографічного мистецтва Відокремленого підрозділу «Миколаївська філія Київського національного університету культури й мистецтва»

Постановка проблеми. Підготовка здобувачів освіти є процесом, який потребує постійного моніторингу щодо доцільності використання тих чи інших форм та методів навчання під час реалізації навчальних програм. Дослідження цього питання особливо актуальне з огляду на те, що впродовж останніх років зазнав чималих трансформацій формат навчання в українському освітньому просторі. Низка викликів, які постали у зв'язку з коронавірусом, а потім і повномасштабною війною, виявили появу проблемних аспектів, що потребують вирішення тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Соціокультурний контекст виховання

в Стародавній Греції висвітлювався в посібнику П. Гусак, Л. Гусмак та Л. Мартіросян [1]. Особливості вибіркового освітніх компонентів у формуванні soft skills розкриваються в колективній публікації Н. Денисенко, Н. Борбич, С. Марчук, І. Чемерис [2] та в статті О. Друганова [3]. У цих роботах розкривається роль soft skills у вихованні здобувачів освіти. Мультимодальні аспекти викладання у сфері сучасної дистанційної освіти представлено в роботі С. Лебедевої та М. Лебедева [4]. Розробки вітчизняних авторів демонструють результати практичних напрацювань, які висвітлюють напрямки трансформації навчального процесу. Проте ті зміни, що відбулись

упродовж останнього року, потребують перегляду вже опрацьованих форм роботи.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Питання реалізації освітнього процесу в українському просторі під час повномасштабної війни досі не ставало предметом спеціалізованих розвідок.

Мета статті – окреслити аспекти організації та реалізації навчання у ЗВО, що є актуальними для сучасного українського освітнього простору.

Виклад основного матеріалу. Сучасна система освіти наразі потребує змін. Трансформації мають стосуватись як змісту навчання, так і опрацювання різних форм реалізації освітнього процесу. Чималі випробування, які випали на долю української освіти, унаочнили потребу виробляти нові шляхи досягнення результатів. Зокрема, це стосується питання організації навчання. Пандемія коронавірусу, а згодом і повномасштабна війна в Україні, змінили умови, у яких здійснюється освітній процес. Впровадження онлайн-навчання стало можливістю не припиняти навчальний процес та продовжувати його фактично в тих умовах, про які раніше не було й мови. Це організація комунікації між студентами та викладачами за допомогою різних платформ, що надали можливість спілкуватись у режимі реального часу, завантажувати різноманітний контент навчального характеру – відео, аудіо, плани лекцій, завдання для самостійної роботи, допоміжні матеріали. Також було імplementовано використання застосунків та ресурсів, які надали можливість здійснювати контроль знань за допомогою тестування. Враховуючи ту кількість студентів та викладачів, які були змушені залишити свої домівки та переїхати в інші регіони України чи виїхати за кордон, онлайн формат виявився єдиною можливістю задля реалізації освітнього процесу в багатьох українських ЗВО. До того ж навіть ті, хто залишились у своїх містах, були змушені залучатись до асинхронної взаємодії з викладачами через брак електропостачання, доступу до мережі інтернет, потребою переміщатись до укриттів та сховищ, через ракетні обстріли.

Попри всі ті позитивні аспекти, які унаочнилися завдяки застосуванню онлайн ресурсів, наразі актуалізувалася проблема зниження студентської активності під час занять. Доволі тривалий час роботи із залученням технологій дистанційного навчання виявили питання втоми від подібного типу комунікації. Проблематичним стало утримання уваги студентів та можливості ефективно організувати свій час. «Рівень залучення здобувачів освіти може знижуватись у зв'язку з тим, що в цій ситуації важче зберігати вмотивованість та зосередженість, здійснювати таймменеджмент. Не всі студенти мають навички самоорганізації. Академічна прокрастинація є досить поширеним явищем у студентському середовищі» [4, с. 203].

Відповідно, потрібно напрацювати нові алгоритми, що мали б гнучкий характер та давали змогу поєднувати аудиторну роботу та форми роботи, які можуть контролюватися дистанційно. Подібне комбінування матиме результативність, якщо буде впроваджено чітку логіку в розподілі форм активностей, які можуть здійснюватися онлайн та тих, що потребують безпосередньої взаємодії викладача та здобувача освіти.

Потреба впроваджувати офлайн навчання насамперед повинна стосуватись семінарських та практичних занять. Аудиторна робота в невеликих групах дає змогу краще впроваджувати форми спільної комунікації, які сприятимуть легшій реалізації дискусійних форм, дебатів тощо. Такі методи опанування навчального матеріалу створюють умови для того, аби краще опрацьовувати не лише теорію, а і опановувати форми аргументації отриманих знань. Для здобувачів, які вивчають дисципліни практичного характеру, аудиторна робота необхідна при проведенні занять гри в ансамблі, оркестрі, хорі тощо. Так, наприклад, саме під час роботи в ансамблі виробляються навички дотримання балансу динаміки, особливостей звуковидобування тощо. Так само й заняття з фаху для студентів творчих спеціальностей мають проходити в офлайн форматі, адже у такий спосіб простіше та результативніше може відбуватися моніторинг проблемних ситуацій, які потребують уваги. Якщо йдеться про музикантів-виконавців, то контролювати потрібно цілий комплекс показників, які впливають на виконавський процес. Це дотримання інтонаційної та ритмічної відповідності нотному тексту, увагу до агогіки, формуванню драматургії твору. Якщо ці засоби формування музичного цілого можна простежити й передивляючись запис твору, то їхнє виправлення та вчасне коригування не доліків простіше робити під час безпосередньої взаємодії педагога та здобувача освіти. Необхідно враховувати, що найдрібніші й начебто неістотні помилки можуть впливати на загальний результат, як-от використання неправильної аплікатури, що впливатиме на ритмічну точність, відповідність темпу, здатність підготувати підхід до кульмінації та потім знизити рівень емоційної напруженості у такий спосіб, аби це було природним. Цілком логічно, що всі офлайн заняття мають проходити із дотриманням безпекових заходів, лише в тих регіонах, де це виявляється можливим.

Низка форм можуть залишатись у форматі онлайн. Необхідно формувати віртуальні бібліотеки, які будуть містити завдання для самостійної роботи та практичних (семінарських) занять. Можливість ознайомитись із ними має бути доступною в будь-який час. Доцільно залишити можливість завантажувати завдання для самостійної роботи, які й так проводяться у вільний від аудиторного навантаження час. Наявність низки ресурсів,

на які можливе додавання виконаних робіт, дає змогу мінімізувати той фактор, що студент не буде спроможним зробити це через певні технічні проблеми. Через брак електропостачання відбувалося відключення серверів, які підтримували ресурси платформ, які є базовими для ЗВО, що спричиняло відсутність можливості використати їх належним чином.

Онлайн форм комунікації мусять зберігатись і у випадку проведення різноманітних заходів, які передбачають участь представників різних ЗВО, творчих інституцій (закордонних та українських) тощо. Зустрічі наживо мають поєднуватись із комунікацією через Zoom, Google Meet, Skype чи трансляцією на YouTube каналі. У такий спосіб до конференцій, відкритих занять, майстер-класів чи концертів можуть приєднатися учасники, що фізично будуть не спроможними здійснити це в офлайн режимі.

Останнім часом почало обговорюватися питання доцільності запису лекцій та завдання їх на спеціалізованих платформах, що зменшить потребу в аудиторних заняттях задля прослуховування теоретичного матеріалу. Цю форму роботи, на думку автора статті, варто проводити аудиторно, або, принаймні із залученням технологій синхронної дистанційної взаємодії. Кожен набір здобувачів освіти має різний рівень знань, тому викладач мусить коригувати зміст дисципліни, акцентуючи увагу на тих позиціях, темах, які мало зрозумілі студентам. Робота в синхронному режимі дає змогу поставити питання, змінювати монологічний виклад на діалогічний, якщо така форма буде більш результативною. Якщо ж основний матеріал лекцій записати та надати до нього доступ здобувачам освіти, то може виникнути ситуація, коли вони взагалі не будуть ознайомлюватися зі змістом курсу, або не будуть отримувати фідбеку від лектора. До того ж прослуховування тривалої лекції може спричинити втоми в студентів. Тому можливе впровадження практики запису відео із короткими основними тезами лекційного матеріалу, подібно до тих, які використовуються на платформах для онлайн навчання (Coursera, Prometheus, ВШО, Всеосвіта). Але вони мають не замінювати проведення лекцій, а бути лаконічним конспектом, який буде зручним та корисним студентам, які орієнтовані на аудіовізуальний канал сприйняття. «Мультиmodalність у процесі дистанційного навчання дозволяє максимально зберегти переваги аудиторних занять та доповнити їх сучасними методами інтерактивної комунікації, моделями самостійної роботи, урізноманітнити способи зворотного зв'язку. Такий підхід допомагає створювати продуктивний контекст підготовки до здобуття професійних знань, умінь та навичок поза учбовим закладом» [4, с. 204].

Доцільним буде здійснення коригування змісту навчальних програм. Сучасна система освіти передбачає наявність не лише масиву обов'язкових дисциплін, які становлять основу фахової підготовки спеціалістів із відповідними компетенціями, а й також вибіркового. Як показує досвід опитувань сучасних здобувачів освіти в Україні, подібна система є вкрай доцільною. Щоправда, перелік дисциплін вибіркового блоку, як правило, також спрямований на формування навичок, потрібних для професійної реалізації. Це є логічним рішенням, яке допомагає сконцентрувати увагу здобувачів на тій галузі, які вони вбачають у якості сфери свого подальшого працевлаштування. Проте є й інший бік цього питання. Нерідко здобувачі технічних спеціальностей фактично позбавлені можливості обрати дисципліни гуманітарного спрямування. Але, як не парадоксально, саме вони можуть бути більш зацікавленими у вивченні таких дисциплін, як «Історія музичного мистецтва», «Історія музичного виконавства», які розширюють світогляд та розвивають сферу чуттєвого сприйняття. До того ж, як відомо з історії розвитку культури, взаємодія логічного та емоційного начал є доволі результативним.

Наприклад, виховання юнацтва в Стародавній Греції та Римі було побудовано на системному розвитку всіх аспектів життя, що давало змогу формувати гармонійно розвинену людину. Тобто освітній процес охоплював опанування мистецтв, розвиток риторики, фізичної підготовки. Обґрунтування дієвості такого підходу висвітлювалось у працях тогочасних мислителів. Як показує практика, вони й були цими універсальними особистостями, які аналізували однаково легко особливості розвитку музичного мистецтва, і закони побудови Всесвіту. «Юнаки демонстрували своє гімнастичне, орхестичне й музичне мистецтво. Вони танцювали, співали хорали, влаштовували гімнастичні змагання. Таким чином, гімнастика й різні види мистецтв необхідно також розглядати як засоби і форми виховання та навчання» [1, с. 88].

Висвітлення питань, які стосуються таких дисциплін, як «Естетика», «Історія мистецтва» із залученням ілюстративного матеріалу, дає змогу не лише розширити загальний світогляд, а й покращити логічне мислення, здатність розуміти глибинні аспекти, закладені в людському життєсвіті. Вибіркові дисципліни розвивають soft skills. «Завдяки новизні змісту і способів діяльності, а також ефективній взаємодії, що базується на діалозі і створює творчу атмосферу, авторські курси, як наголошують дослідники, стимулюють розвиток у здобувачів інтересу до самоосвіти, навички самоосвітньої діяльності тощо» [3, с. 26]. До того ж впровадження подібних вибіркового дисциплін може сприяти інтеграції представників студентства різного фахового спрямування.

Посилення взаємодії між здобувачами освіти під час прослуховування міжфакультетських дисциплін збільшує результативність опанування матеріалу. Серед soft skills згадують наступні: «аналітичне мислення і інноваційність; активне навчання і стратегії навчання; комплексне розв'язання проблем; креативність, оригінальність та ініціативність; життєздатність, стресостійкість і гнучкість; формування нових ідей, для того щоб вигідно презентувати себе та витримувати конкуренцію з іншими кандидатами на робочі місця в умовах глобалізації» [2, с. 46]. Усі ці характеристики якнайкраще розвивати під час практичних занять. Різні фахові компетенції, які набувають здобувачі освіти, виховують нерідко діаметрально протилежні вміння та навички, проте під час спільної роботи в аудиторії здійснюватиметься обмін, не лише думками, а і специфічними методологічними принципами. Це, безперечно, є корисним та таким, що буде розгортати простір для подальшої співпраці.

Висновки. Процес навчання здобувачів освіти потребує внесення змін. Вони мають стосуватись і змістовного, і формального рівня. Вкрай необхідним є впровадження форм аудиторної роботи, які мають стосуватись, насамперед, практичних занять. Також офлайн комунікація потрібна під час опанування фахових дисциплін, особливо коли йдеться про представників творчих професій.

Перехід до аудиторного навчання має поєднуватись з імплементацією форм дистанційної комунікації. Спеціалізовані платформи мають містити не лише завдання для самостійної роботи, методичні матеріали, а також надавати можливість завантажувати готові роботи. Увага має приділятися спроможності здобувачів освіти обирати дисципліни, які не належать до блоку обов'язкових. Формування міжфакультетських дисциплін сприятиме виробленню soft skills, розвитку творчого начала та інтегруванню здобувачів освіти.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гусак П., Гусак Л. Мартіросян Л. Виховання в Стародавній Греції: соціокультурний контекст: навч. посіб. для вищих пед. навч. закладів. Луцьк: Вежа-Друк, 2016. 200 с.
2. Денисенко Н. Г., Борбич Н. В., Марчук С. С., Чемерис І. В. Роль вибіркового освітніх компонентів у формуванні soft skills майбутніх учителів нової української школи. *Академічні студії. Серія «Педагогіка»*, 2022. Вип. 3. С. 42–50.
3. Друганова О. Роль дисциплін вільного вибору у формуванні в здобувачів вищої освіти «soft skills». *Наукові записки кафедри педагогіки*. 2021. Вип. 48. С. 23–29. doi: 10.26565/2074–8167–2021–48–03.
4. Лебедева С.Л., Лебедев М.К. Мультиmodalні аспекти викладання у сфері сучасної дистанційної освіти. *Інноваційна педагогіка*, 2023. Вип. 56. Т. 2. С. 201–205.